

PROCEDURA POSTĘPOWANIA PRZY USTALANIU OKOLICZNOŚCI I PRZYCZYN WYPADKÓW PRZY PRACY PRACOWNIKÓW UCZELNI ORAZ WYPADKÓW STUDENTÓW

Wypadek przy pracy wpływa zarówno na sytuację prawną pracownika, jak i pracodawcy. Poniższa procedura ma na celu przedstawienie kolejnych czynności, jakie należy wykonać w przypadku, gdy dojdzie do wypadku przy pracy. Wypadek przy pracy wiąże się z koniecznością podjęcia szeregu działań i dopełnienia wielu formalności, których pominięcie może skutkować nawet odpowiedzialnością karną. Niniejszą procedurę stosuje się odpowiednio do wypadków z udziałem studentów.

Pojęcie wypadku przy pracy

Definicja wypadku przy pracy została określona przez prawodawcę w przepisach ustawy z 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (ustawa wypadkowa). Zgodnie z art. 3 ustawy wypadkowej, za **wypadek przy pracy uważa się nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą**. Związek ten może mieć miejsce w trzech sytuacjach (patrz rys 1):

Rys. 1. Definicja wypadku przy pracy

Natomiast na równi z wypadkiem pracy traktuje się wypadek, któremu pracownik uległ (patrz rys. 2):

Rys. 2. Wypadki zrównane z wypadkiem przy pracy **Przyczyny i**

okoliczności wypadków

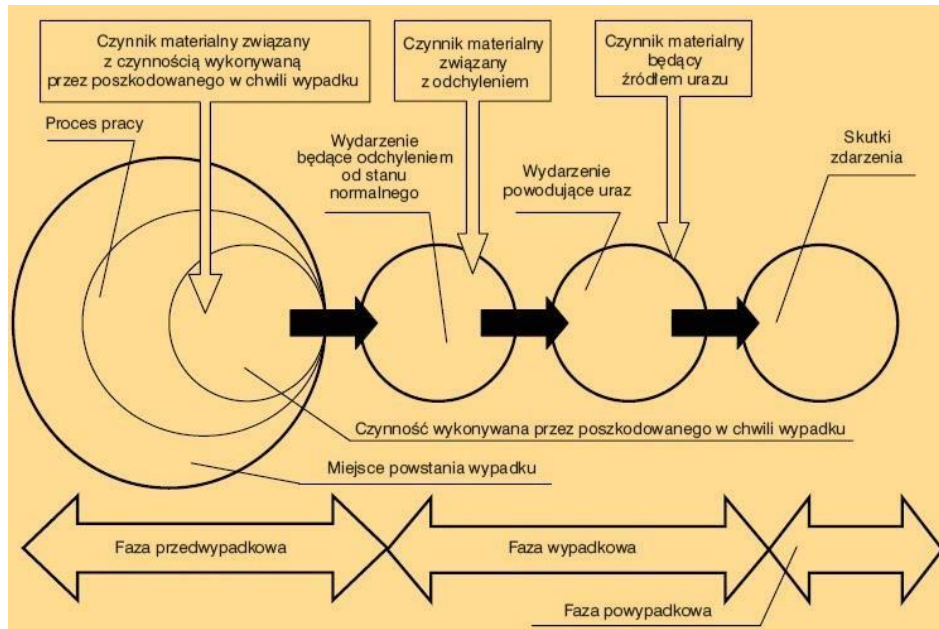
Wypadek w pracy jest zwykle kombinacją wielu pojedynczych zdarzeń wzajemnie ze sobą powiązanych. W badaniach wypadków zakłada się, że do wypadku prowadzi szereg przyczyn (zasada wieloprzyczynowości), a także, że wypadek powstaje w wyniku załamania się pewnego systemu, tzw. **dysfunkcji systemu**.

Rys. 3. Obszary przyczynowe w badaniu wypadków

Pojęcie *przyczyn wypadku*, mocno zakorzenione w naszej świadomości, stwarza jednak pewne niebezpieczeństwa dla zespołów badających wypadek, gdyż skłania ku poszukiwaniu winnych, a nie ku wyjaśnianiu wszystkich zdarzeń w rozwoju wydarzenia wypadkowego. Stąd też w europejskiej statystyce wypadków nie używa się pojęcia *przyczyna*, a jedynie określa się pewne cechy wypadku i

ustala czynniki materialne mające wpływ na poszczególne fazy wypadku. W przyjętej w Polsce statystycznej karcie wypadków (SKW), wprowadzonej z dniem 1 stycznia 2005r. **rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 8 grudnia 2004r. w sprawie statystycznej karty wypadku** oprócz danych wymaganych przez Europejski System Statystyk Wypadków przy Pracy (ESAW) pozostawiono klasyfikację przyczyn, aby ułatwić kodowanie wypadku zgodnie z ustaloną semantyką.

Rys.4. Statystyczny model wypadku wg EUROSTAT

Faza przedwypadkowa to wszelkie okoliczności występujące bezpośrednio przed wypadkiem. Faza ta jest opisywana danymi statystycznymi o:

- środowisku pracy (miejscu powstania wypadku),
- procesie pracy,
- czynności fizycznej (czynności wykonywanej przez poszkodowanego w sposób zamierzony bezpośrednio przed wypadkiem)

Fazę wypadkową tworzą następujące po sobie wydarzenia:

- wydarzenie będące odchyleniem od stanu normalnego – jeżeli wypadek, który ma miejsce w okolicznościach określonych w fazie powypadkowej, nastąpił w wyniku szeregu następujących po sobie wydarzeń, to powinno zostać zarejestrowane ostatnie z tych wydarzeń,
- wydarzenie powodujące uraz – opisuje, w jaki sposób poszkodowany doznał urazu (fizycznego bądź psychicznego), spowodowanego przez czynnik materialny. **Faza powypadkowa** – określająca uraz – jest charakteryzowana przez:
 - rodzaj urazu,
 - umiejscowienie urazu.

Faza przedwypadkowa i składowe fazy wypadkowej wymagają w statystycznym systemie rejestracji wypadków ustalenia odpowiednich czynników materialnych.

Czynnik materialny związany z czynnością wykonywana przez poszkodowanego w chwili wypadku to maszyna, narzędzie lub inny obiekt używany przez poszkodowanego w chwili, gdy uległ on

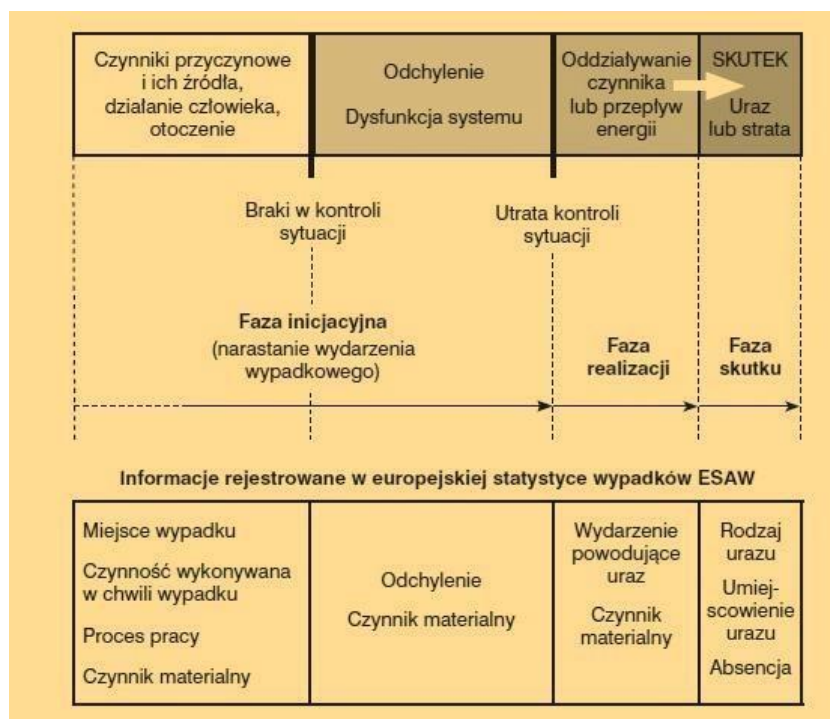
wypadkowi. Jeżeli z konkretną czynnością fizyczną wiąże się kilka czynników materialnych, należy odnotować czynnik materialny w największym stopniu związany z wypadkiem.

Faza wypadkowa wymaga zarejestrowania czynnika materialnego związanego z odchyleniem i czynnika materialnego związanego z wydarzeniem powodującym uraz (sposobem, w jaki osoba weszła w kontakt z czynnikiem materialnym).

Czynnik materialny związany z odchyleniem to maszyna, narzędzie lub inny obiekt, który ma bezpośredni związek z niecodziennym zdarzeniem. Jeśli z odchyleniem związanych jest kilka czynników materialnych, to wówczas musi być wskazany ostatni z tych czynników materialnych, najbliższy w czasie wydarzeniu powodującemu uraz.

Czynnik materialny będący źródłem urazu to maszyna, narzędzie lub inny obiekt, z którym poszkodowany miał kontakt i który stał się przyczyną urazu (fizycznego lub psychicznego). Może się zdarzyć, że w szczególnym wypadku zostanie zarejestrowany ten sam czynnik materialny dla czynności wykonywanej w chwili wypadku, odchylenia i wydarzenia powodującego uraz lub nie wystąpi czynnik materialny urazi, np. przy skręceniu stopy podczas chodzenia, doznania urazu przy gwałtownym ruchu ciała itp. Różnorodność wypadków powoduje czasami trudności we właściwym ustaleniu czynników materialnych, jednak znajomość czynnika materialnego odchylenia lub będącego źródłem urazu jest konieczna dla odtworzenia sekwencji zdarzeń.

Odchylenie i związany z nim czynnik materialny, podobnie jak w ogólnym modelu wypadku, opisują nienormalne, nagłe i nieoczekiwane zdarzenie, prowadzące do wypadku. W przypadku wielu zdarzeń to ostatnie z ciągu wielu nieoczekiwanych zdarzeń.

Rys. 5. Informacje rejestrowane przy zastosowaniu ogólnego modelu wypadku zgodnie z statystyczną kartą wypadku i statystyką europejską

Faza inicjacyjna (przedwypadkowa) obejmuje obszar dotyczący zarządzania bezpieczeństwem i higieną pracy, czynników i ich źródeł, środowiska pracy oraz działań człowieka wykonywanych przed wypadkiem. W sferze ryzyka zawodowego odpowiada to ekspozycji pracownika na czynniki niebezpieczne, szkodliwe i uciążliwe lub przy przyjęciu podejścia energetycznego - na odpowiednią energię. Zostają tu określone także uwarunkowania ekspozycji wynikające z organizacji pracy i zarządzania bezpieczeństwem.

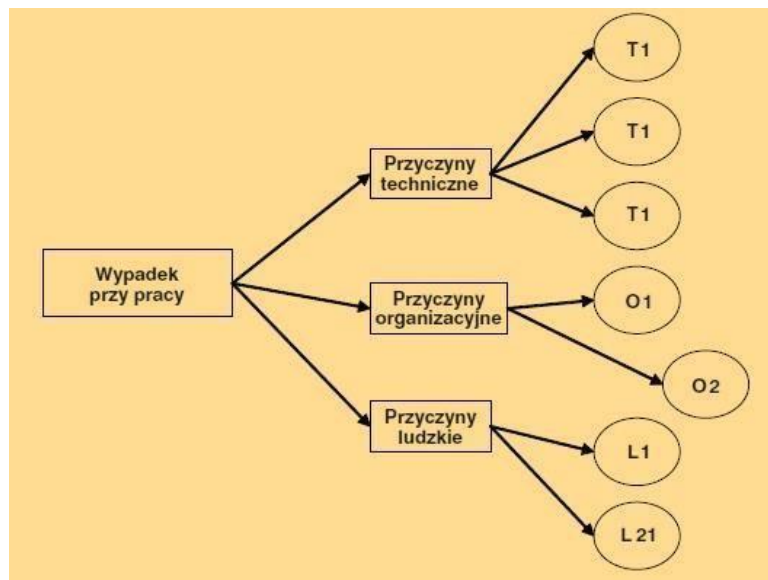
Obszar odchylenia, którym następuje dysfunkcja systemu obejmująca zarówno działanie człowieka, organizację pracy, jak i obszar techniki jest uwarunkowany brakiem szeroko pojętej kontroli sytuacji. W odniesieniu do ryzyka zawodowego element ten odpowiada prawdopodobieństwu zdarzenia. Występowania odchylenia ma charakter powypadkowy. Wystąpienie sytuacji związanej z odchyleniem może wymieniać wynikać także z niewłaściwego zaprojektowania stanowiska pracy i nieodpowiednich do sytuacji środków bezpieczeństwa przyjętych w wyniku niedoszacowania prawdopodobieństwa zdarzenia w ocenie ryzyka zawodowego.

Faza realizacji to obszar, w którym następuje kontakt z czynnikiem i jego oddziaływanie na pracownika. Przy przyjęciu podejścia energetycznego w fazie tej następuje uwolnienie i przepływ energii, który w fazie skutków powoduje określone urazy lub straty materialne. Faza ta w sferze ryzyka zawodowego obejmuje element prawdopodobieństwa urazu lub utraty zdrowia, związany z możliwością uniknięcia lub ograniczenia szkody. Jest to ważny i często niedoceniany element prawdopodobieństwa w ocenie ryzyka zawodowego. Jego prawidłowe oszacowanie i uwzględnienie w projektowaniu środków bezpieczeństwa może spowodować znaczne zmniejszenie skutków wydarzenia wypadkowego.

W **fazie skutków** oddziaływanie czynników lub przepływ energii powoduje uraz lub stratę materialną. W obszarze ryzyka zawodowego odpowiada to przewidywanym skutkom. Wystąpienie wydarzenia wypadkowego i powstanie określonych skutków jest uwarunkowane także racjonalnym oszacowaniem możliwych skutków w przeprowadzanej ocenie ryzyka zawodowego. **Najczęściej stosowana**

metoda badania wypadków

Badanie wypadków ma na celu zidentyfikowanie przyczyn i okoliczności wypadków. Do badania wypadków przy pracy stosowane są metody o różnych sposobach systematyzowania informacji i różnych drogach dochodzenia do przyczyn wypadku. Metody te często wykorzystują lub są oparte o przedstawione wcześniej modele wypadków przy pracy lub też stanowią określony tryb postępowania w identyfikowaniu przyczyn wypadków. Jedną z najczęściej stosowanych metod jest **systematyka TOL**.

Rys.6. Przyczyny wypadku w podejściu wg systematyki TOL

Jest to **metoda ustalania przyczyn technicznych, organizacyjnych i ludzkich**. Analiza metodą TOL zakłada, że każdy wypadek jest wynikiem przyczyn technicznych (T), organizacyjnych (O) i ludzkich (L). Zespół powypadkowy analizuje zebrane materiały, grupując je. Analizowane są przyczyny techniczne,

następnie wszelkie elementy organizacyjne, a na koniec określa się przyczyny, których źródłem może być człowiek. W wyniku analizy tych trzech elementów ustala się przyczyny pośrednie wypadku. Ważne jest ustalenie powiązań pomiędzy poszczególnymi grupami przyczyn. Rozpatrywanie przyczyn może być także rozszerzone o inne grupy przyczyn, zgodnie z obranym wcześniej modelem, obejmującym te grupy przyczynowe.

Rodzaje wypadków przy pracy

Tabela 1. Rodzaje wypadków przy pracy

Rodzaj wypadku	Definicja
śmiertelny	<ul style="list-style-type: none"> wypadek, w wyniku którego nastąpiła śmierć w okresie nieprzekraczającym 6 miesięcy od dnia wypadku
ciężki	<ul style="list-style-type: none"> wypadek, w wyniku którego nastąpiło ciężkie uszkodzenie ciała, takie jak: utrata wzroku, słuchu, mowy, zdolności rozrodczej lub inne uszkodzenie ciała lub rozstrój zdrowia, naruszające podstawowe funkcje organizmu, a także choroba nieuleczalna lub zagrażająca życiu, trwała choroba psychiczna, całkowita lub częściowa niezdolność do pracy w zawodzie lub trwałe, istotne zeszpecenie lub zniekształcenie ciała
zbiorowy	<ul style="list-style-type: none"> wypadek, któremu w wyniku tego samego zdarzenia uległy co najmniej dwie osoby

(art. 3 ust. 4, 5 i 6 ustawy wypadkowej: rozporządzenie Komisji (UE) nr 349/2011 w sprawie statystyk Wspólnoty)

Dokumentacja wypadkowa

Na całość dokumentacji wypadkowej składają się następujące dokumenty:

- protokół ustalenia okoliczności i przyczyn wypadku przy pracy albo karta wypadku,
- wyjaśnienia poszkodowanego,
- informacje uzyskane od świadków,
- inne dokumenty zebrane w czasie ustalania okoliczności i przyczyn wypadku (np. pisemna opinia lekarza, pisemna opinia specjalistów, szkice lub fotografie miejsca wypadku, zwolnienie lekarskie z określoną liczbą dni niezdolności do pracy, zaświadczenie z pogotowia ratunkowego o udzieleniu pierwszej pomocy, druk ZUS OL-9),
- ewentualnie zdanie odrębne złożone przez członka zespołu powypadkowego,
- uwagi i zastrzeżenia zgłoszone przez poszkodowanego (jeżeli je zgłosił).

Rozkład obowiązków w postępowaniu powypadkowym

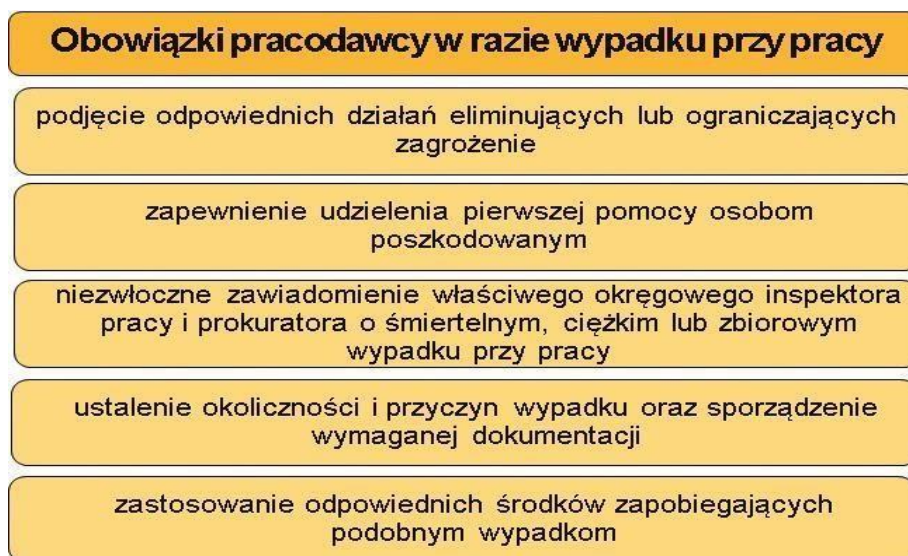
Tabela 2. Podział obowiązków z uwagi na funkcje w postępowaniu powypadkowym

Funkcja	Obowiązki
Pracownik, który uległ wypadkowi	<ul style="list-style-type: none"> jeżeli stan jego zdrowia na to pozwala, jest obowiązany zawiadomić niezwłocznie o wypadku swojego przełożonego (jeżeli skutki wypadku ujawniły się w okresie późniejszym- niezwłocznie po ich ujawnieniu)
Każdy pracownik	<ul style="list-style-type: none"> natychmiastowe udzielenie pomocy poszkodowanemu, zawiadomienie o wypadku przełożonego poszkodowanego pracownika oraz służby bezpieczeństwa i higieny pracy

Przełożony pracownika poszkodowanego w wypadku	<ul style="list-style-type: none"> • zabezpieczenie miejsca wypadku, • niezwłoczne zawiadomienie o wypadku pracodawcy, kierownika zakładu pracy • powiadomienie służby bhp
Pracodawca, kierownik zakładu pracy	<ul style="list-style-type: none"> • podjęcie niezbędnych działań eliminujących ich ograniczających zagrożenie, • zapewnienie udzielenia pierwszej pomocy pracownikowi, który uległ wypadkowi, • zapewnienie zabezpieczenia miejsca wypadku, • zapewnienie zbadania okoliczności i przyczyn wypadku, • zapewnienie sporządzenia właściwej dokumentacji wypadku, • zastosowanie odpowiednich środków zapobiegających podobnym wypadkom
Zespół powypadkowy	<p>Ustalenie okoliczności i przyczyn wypadku, a w szczególności:</p> <ul style="list-style-type: none"> • dokonanie oględzin miejsca wypadku, stanu technicznego maszyn i innych urządzeń technicznych, stanu urządzeń ochronnych oraz zbadanie warunków wykonywania pracy i innych okoliczności, które mogły mieć wpływ na powstanie wypadku, • jeżeli jest to konieczne, sporządzenie szkicu lub wykonanie fotografii miejsca wypadku, • wysłuchanie wyjaśnień poszkodowanego, jeżeli stan jego zdrowia na to pozwala, • zebranie informacji od świadków wypadku, • zasięgnięcie opinii lekarza oraz w razie potrzeby innych specjalistów, • zebranie innych dowodów dotyczących wypadku, • dokonanie kwalifikacji prawnej wypadku,
	<ul style="list-style-type: none"> • określenie wniosków i środków profilaktycznych, w szczególności wynikających z oceny ryzyka zawodowego na stanowisku pracy, na którym wystąpił wypadek
Pracownik służby bhp	<ul style="list-style-type: none"> • sporządzenie statystycznej karty wypadku wystąpienie • do ZUS

Rys. 7. Obowiązki pracownika w razie wypadku

Rys. 8. Obowiązki pracodawcy w razie wypadku

Zadania zespołu powypadkowego

Zadania zespołu powołanego do zbadania wypadku przy pracy zebrano w poniższej tabeli.

Tab. 3. Zadania zespołu powypadkowego w badaniu wypadków

Lp.	Zadania zespołu powypadkowego	Komentarz
1.	Przeprowadzenie oględzin miejsca wypadku.	Zbieramy informacje o warunkach wykonywania pracy oraz o okolicznościach, które mogły mieć wpływ na powstanie wypadku, między innymi jak był ubrany poszkodowany, czy był wyposażony w środki ochrony indywidualnej, jeśli były konieczne, czy istniały ochrony zbiorowej, czy i jak były wyznaczone strefy niebezpieczne itp. Bardzo istotne jest tu zabezpieczenie śladów. Miejsce wypadku nie powinno być zmienione lub naruszone do czasu zakończenia badania, Wykonanie szkicu lub fotografii.

2.	Wysłuchanie poszkodowanego, świadków i innych osób mających związek z wypadkiem.	<p>Wstępne informacje od poszkodowanego, świadków, uczestników wypadku, osób kierujących pracownikami, należy zebrać jak najszybciej od chwili wydarzenia.</p> <p>Każda z osób powinna przedstawić swój własny opis sytuacji związanej z wypadkiem. Należy zapisywać przede wszystkim fakty i unikać ich interpretacji lub własnej opinii. Uzyskanie odpowiedzi na zadane pytania pozwoli na prześledzenie rozwoju wypadku, a także zidentyfikowanie przyczyn we wszystkich jego fazach.</p> <p>Zebrane informacje powinny umożliwić odtworzenie postępowania pracowników oraz ustalenie prac, które były wykonane przed i podczas wypadku.</p>
3.	Zebranie potrzebnej dokumentacji.	<p>Należy zebrać wszystkie możliwe dokumenty określające warunki pracy, dokumentujące zagrożenia i ryzyko zawodowe, przeprowadzone szkolenia itp. Ważne jest zebranie dokumentacji dotyczącej maszyn lub urządzeń oraz zabezpieczenie wszelkich instrukcji bhp, instrukcji technologicznych itp. ustalających sposób bezpiecznego wykonywania zadań na stanowisku pracy.</p>
4.	Uporządkowanie faktów i ustalenie przebiegu zdarzeń.	<p>Uporządkowanie faktów i ustalenie przyczyn wydarzenia umożliwi odtworzenie przebiegu zdarzeń poprzedzających powstanie wypadku lub zestaw przyczyn, które mogły doprowadzić do wypadku.</p>
5.	Określenie najbardziej prawdopodobnych przyczyn wydarzenia i ustalenie działań profilaktycznych.	<p>Zaleca się analizowanie przyczyn stosując różnorodne modele badania wypadków.</p>

Opracował:
Dr Stanisław WIECZOREK

GŁÓWNY SPECJALISTA
ds. Bezpieczeństwa i Higieny Pracy

dr Stanisław Wieczorek